

Az eszkatológikus papság profán gyökerei: Ideálok a Második Szentély korabeli vallási csoportok írásaiban

RADVÁNSZKI PÉTER

A Második Szentély korszakának társadalmi és politikai válságai jelentősen hozzájárultak eszkatológikus, apokaliptikus nézetek térnyeréséhez. A közösségek vallási jövőképe, víziói nem csupán spirituális forrásból fakadtak, hanem krízisekre adott válaszok is voltak, a fennálló rendben csalódott hívek számára adtak útmutatást. A kor vallási irataiban, implicit módon, ideálok megfogalmazása is teret kapott. A farizeus-rabbinikus, az ókeresztény és a qumráni közösség fennmaradt szövegkorpuszai rávilágítanak a papi szerepkör egyfajta szellemi átlényegülésére. A tannaíta, a qumráni és az újszövetségi írások szerint, a központi szentély papi vezetése, a jeruzsálemi elitből kiszorult szellemi vezetők számára korrupttá vált. Az intellektuális, írni képes csoportok megerősítésére és létrehozására volt szükség. Ennek az új szellemi elitnek lényegi, ideálisnak tekintett jellemvonásait a közösségek írásaiban találjuk. A proto-rabbinikus és az apokrif irodalom, a farizeusok „rejtett forradalmáról” árulkodik, mely szerint a hellenisztikus korban a farizeus tanítók átvették a kohaniták intellektuális szerepét. A divíziókban (מַעֲמָד), zsinagógákban (בֵּית כְּנֶסֶת), imaházakban (προσευχή) összegyűlő közösség már tanul, imádkozik, ugyanakkor rituális tevékenységüket a központi kultusz időpontjaihoz igazítják (mBráchtot 1:1). A farizeus asztalközösség (חֲבוּרָה) lényegében a Szentély imitációja (bBráchtot 55a). A papság ideálja a szellemi-tanítói szerep, melynek forrása még a Tánákh, beteljesülése azonban már a rabbinikus szerepkör (Szifra).

A papság szerepe a qumráni közösségnek is központi kérdés. Talán magát a qumráni csoportot is Jeruzsálemből elűzött, tanító papok alapították. A könyvtár iratai szerint az aktuális jeruzsálemi papság beszennyezi a szentélyt. Így foglalkoztatja őket a tökéletlen, tisztátalan kultuszshellyel szemben az ideális Szentély leírása, mely különösen a Templom-tekercsben jelenik meg. Kimondható, hogy az eszkatológikus, túlvilági papság, a Holt-tengeri tekercsben nagy hangsúlyt kap. A *jáchád* számára rendkívül fontos iratban, Enokh könyvében, maga a főszereplő is papi szerepben van, a földi és égi világ között közvetítői, írni képes értelemben. Málkicedek (11Q13) mint az *eszkaton* főpapja maga is tanító, ám egyszersmind hadvezér is. A papság itt tehát új szerepeket, próféta látomások ideálját valósítja meg. A qumráni iratokban, maga a közösség, a *jáchád* lesz a Templom, mely gondolat az ókeresztény közösség egy korai iratának állítására rímel. A Korintosiakhoz írt levélben (1Kor 3:16) a szerző a közösséget (ἐκκλησία) mint templomot (ναός) szólítja meg. A Zsidókhoz írt levél szerint Jézus a Málkicedek-rend örök főpapja, aki egyszemélyben felváltja az áronita-lévita papságot.

A Második Szentély korából származó (vagy ezt a korszakot leíró), fennmaradt iratok tehát egyfajta „helyettesítő” teológiáról (*supersessionist theology*) árulkodnak. Az új szellemi vezetést, „papságot” a rabbinikus szövegek nagyrészt implicit módon tárgyalják, de a qumráni és keresztény szövegek egyértelműen leírják. A papi, írni ideálok átformálását és megerősítését, kompenzációs válasznak nevezhetjük a szakrális központból való kiszorulásra, a jeruzsálemi papságtól való elidegenedésre. Ugyanakkor a papság túlvilágivá avanszálása, eszkatológiai „jelenléte” biztosította, hogy a mai kereszténység és zsidóság ősei szellemileg is túléljék a Szentély pusztulását. A qumráni könyvtár felfedezése újra írta azt, amit a szent iratokról és szentségről korábban gondoltunk.